

ПЛАТФОРМА І

НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ: МІЖНАРОДНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

vlasenkovavaleria7@gmail.com

Власенкова В. А.

*здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності «Туризм»
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна*

n_t_m@ukr.net

Ніколаєва Т. М.

*кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри політичних технологій
ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна*

ПІВДЕННА УКРАЇНЬСЬКА ПАЛЬМІРА В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ МІФИ

Анотація. У статті розкрито актуальні питання щодо подання історичної правди в туристичній сфері на прикладі міста Одеси, а саме: його заснування та перейменування. Простежується загарбницька мета РФ як щодо територіальної цілісності України, так і щодо історичного минулого українського народу, його національної ідентичності, а також намагання применшити значимість українців в освоєнні південних регіонів за допомогою фальсифікації фактів. Автори проаналізували історію протягом шести століть освоєння та заселення території, та топоніміку регіону. Показана роль міста у світовій культурно-історичній спадщині. Сформульовано ключові напрямки, з посиланням на історичні документи, щодо розвінчування міфів московської пропаганди.

Ключові слова: загарбницька політика, антиукраїнські міфи, «руський мір», «Новоросія», історична пам'ять, Хаджибейська фортеця, Запорізька Січ, Кючук-Кайнарджийський мир, Хаджибей-Одеса, одеські катакомби, Історичний центр міста-порту Одеса, ЮНЕСКО.

На початку 2014 року з загарбанням Криму і частини Донбасу, РФ, виправдовуючи свою загарбницьку політику, почала вкотре переписувати історію, спотворюючи її ще більшою кількістю міфів. Відомо, що імперська історична джерельна база була основана на «руському міре», що слугувало способом контролю над Україною за допомогою «духовних скреп». Інтерес до української культури з початком незалежності викликав реакцію проросійських сил, які почали переконувати одеситів, що вони живуть у російському місті. А на початку ХХІ століття розроблялися плани реанімації так званої «Новоросії», щоб мотивувати захоплення південно-східних областей України. Спроби розгорнути сепаратистський рух в Одесі призвели 2 травня 2014 року до трагедії із численними людськими жертвами. Фальсифікуючи історичні факти, кремлівські кисельови, мартиросяни поширювали путінські антиукраїнські міфи про «Новоросію», «Одеса — не Україна». Таке обґрунтування було пов'язано з московською пропагандою, яка протягом століть нав'язувалась завойовниками. Ці міфи поширювались як через засоби масової інформації наукові статті (від ХІХ ст.), так і через туристичних гідів, що з захопленням розповідали, як «Екатеріна Великая создала Одессу». Приховування історичної правди слугувало тому, що в українському місті 2007 року відкрили монумент на честь російської імператриці, що знищила Запорізьку Січ? І саме вона, на порожньому, незаселеному місці, в 1794 році заснувала Одесу?!

Усвідомлення того, що лише повернення історичної пам'яті — це необхідна передумова до фізичного повернення території, а також розуміння причетності народу до історичного минулого є свідченням того, що писемна згадка про поселення на території нинішньої Одеси датується 1415 роком. Князь Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського Вітовт (із роду Гедеміновичів) відвоював ці степові причорноморські землі у кримського хана, і саме з його наказу тут було побудовано перші містечка-порти.

Місто-порт Коцюбіїв російська імператриця перейменує в Одесу, трохи більш як через триста років. Лицар Жильбер де Ланнуа, який відвідав край 1421 р., згадував, що подільський староста держави Вітовта Юрій Гедигольд будував фортеці поблизу Чорного моря, зокрема в гирлі Дністра. Можливо, йшлося саме про Маяк-Караул (нині с. Маяки на Одещині). Відомо, що с. Маяки відсвяткувало ювілейну дату — 600 років з дня заснування, а Одесі в травні 2022 року виповнилося 607 років від дня першої згадки. Хоч російські міфи вважають датою заснування 1794 рік (насправді: перейменування в Одесу), проте у світовій практиці відлік дати заснування починається від першого поселення, навіть якщо воно носило колись іншу назву (Париж — від поселення кельтів Лютеція).

Коцюб-Якушинський — подільський магнат, який належав до давнього українсько-польського шляхетного роду Коцюб чи Козуб, швидше після окатоличення(статус) — Якушинський — ймовірний засновник порту, хоч ще володів і Якушинцями на Поділлі (Вінницька область). Так, у 1540 році литовсько-польські магнати втрачають свою владу над цими територіями, але землі між Дністром та Дніпром вважають своїми, а не татарськими, посиляючись на правнука князя Ольгерда, Семена Олельковича — київського князя, який «той кордон встановлював» [3].

У статусі спірної території між козаками та татарами, порт Качібей (Хаджибей) занепадає, а його споруди стають опорною базою для козаків. За деякими історичними хроніками, переміщали в цьому регіоні татар кошовий Іван Сірко у 1665 та 1672 роках (Куяльник), та фастівський полковник Семен Палій 1691 р. біля «Кочубея» [2, с. 12]. Через землі Хаджибея (татарське село), в липні 1709 р. проїжджали, відступаючи після поразки під Полтавою, гетьман Іван Мазепа та шведський король Карл XII дорогою з Очакова на Бендери [1, с. 97].

Територію навколо Коцюбіїв у XVII ст. називали «соляниками», оскільки туди приїздили по сіль чумаки. Старовинні козацькі кладовища є свідченням того, що українці тут добували сіль, жили, господарювали. Хоч у радянські часи більшість поховань знищені. Хаджибей економічно відроджується у 20-х роках XVIII ст., коли туди переселялися втікачі молдавани, євреї, росіяни-старовіри, чимало українських селян. В 1730-х роках цей край називали «Ханська Україна», або «Ганьщина», «Єдісан» — територія між Дністром та Південним Бугом, північна межа якого проходила по річці Кодима, де розташовувався північніший форпост Османської імперії — місто Балта [3].

Остаточно місто перейменовували турки на Хаджибей у 1765 році: як той, що здійснив паломництво (хадж) до Мекки, добудовуючи фортецю, а також реставруючи стару для зберігання продовольства і захисту порту, що транспортував українське зерно до Стамбулу, а також споруджуючи маяк у Хаджибейській затоці.

Турки виправдовуються перед московитами (угода про порубіжжя): потреба у будівництві фортеці обумовлена захистом порту, через який перевозили українське збіжжя до Стамбулу та Малої Азії. Мовляв, вони лише ремонтують ту фортецю, що була там зі стародавніх часів, а також споруджують склади для зберігання продовольства, яке вивозять до Стамбулу, та маяк, для безпечного входження суден до Хаджибейської (Одеської) затоки. Два порти Хаджибей та Аджидер (зараз Овідіополь) у другій половині XVIII століття стають лідерами в регіоні [3].

Офіційному Петербургу на певний час Запорізька Січ була потрібна як буфер між військовими мешканцями Кримського ханату, а також як постачальник цінної розвідувальної інформації про стан справ на пограниччі. Хоч відомо, що в російсько-турецькій війні 1768—1774 рр. активну участь взяло українське козацтво, як вірно-піддане царській короні. Успішні дії козаків у листопаді 1769 р. сприяли поразкам татар під Очаковом і Хаджибеем, штурму Перекопу, захоплені Кафи. Катерина II в січні 1771 р. нагородила кошового П. Калнишевського золотою медаллю, що була прикрашена самоцвітами та портретом імператриці. Окрім того, медалями була нагороджена і решта козацької старшини [6, с. 215]. Скориставшись силою козацького війська у цій війні, Катерина II здійснила свою давню мрію: позбутися волелюбної Запорізької Січі, знищивши її після перемоги у війні.

Російські історіографи, вказуючи, що до Одеси там було дике поле, «забувають», що під час підписання Кючук-Кайнарджийського миру (1774 р.), граф Румянцев для імперії «вимагав... Очаків, Гаджибей і Кінбурн з їхніми округами». Отже, як пише історик Гончарук, Хаджибей російська сторона розглядала як центр певної округи, і поки не стверджує, що тут дике поле [4].

Лише під час російсько-турецької війни (1787–1792 рр.) фортеця була взята вразе. Нащадок Осипа Дерібаса, Олександр писав: «перемогу відзначили в грецькому шинку під звуки козацького гопака», що є свідченням поширення культури українського козацтва в місті. Історик Маркевич зазначав: «Ця каварня тривалий час була центральним місцем Хаджибея, місцем, де ділилися новинами; містилася вона неподалік гавані, приблизно на розі (сучасних) Дерibasівської та Ришельєвської вулиць...» [3]. Сама ж фортеця була зруйнована за наказом головнокомандувача російськими військами фельдмаршала князя Григорія Потьомкіна під час цієї війни. Разом із замком було знищено й інші споруди османського Хаджибея, включно з мечеттю та багатьма приватними будинками.

Історик О. І. Маркевич у XIX ст. доводив, що Гаджибей був на місці Одеси і заснування першого поселення на місці сучасної Одеси слід пов'язувати з першою письмовою згадкою — 1415 роком, а етнічний склад Гаджибея був джерелом для формування одеського населення. Саме порт, що був під захистом фортеці, став основою для економічного розвитку Одеси. Тому історія міста Качибей-Гаджибея-Одеси, значно довша від російського панування і врешті повертається до того етносу, що стояв біля джерел її заснування [5].

Феодосій Макаревський (єпископ Катеринославський і Таганрозький в 70-ті XIX ст.) зберіг для історії той факт, що більшість населених пунктів краю були засновані українськими козаками, він довів це з усних переказів старожилів, які збирали його священники. Так на околиці міста Хаджибей був Куяльник — село засноване козаками (тоді турецькі володіння, Куяльницько-Хаджибейський пересип на Шкодовій горі), які перебралися після зруйнування московитами Запорізької Січі. Після захоплення росіянами Хаджибея цих козаків змусили присягнути на вірність російській імперії й пообіцяти не брати до рук зброю, за що їх і прозвали нерубаями. Хоча вони отримали дозвіл на розробку будівельного каменя — ракушняка. Їхні копальні-катакомби розрослися на сотні кілометрів, а ще пізніше — на тисячі. Нині це легендарні Одеські катакомби — найбільші у Європі, що є дуже цікавою туристичною локацією міста. Також катакомби доводять, що з каменя, який добували нерубаї, у XIX ст. будували як Одесу, так і околиці.

На 18-й позачерговій сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, 25 січня 2023 року, об'єкт «Історичний центр міста-порту Одеса» включили до Списку Всесвітньої спадщини під загрозою. Всі намагання делегації рф, щоб це питання навіть не включили до порядку денного, зазнали краху. У період повномасштабної війни місто перебуває під постійними обстрілами рашистів, які можуть зруйнувати унікальну архітектуру міста, що є туристичною візитівкою, та південною пальмірою України

Висновок. Отже, як бачимо, історичні та археологічні дослідження розбивають черговий російський міф, про те, що Одесі не 228 років, а 608 років; що маркери свого «руського міра» врешті почали демонтовувати в Одесі — давньому українському місті, що бере початок ще з часів Литовської держави; що демонтаж «Пам'ятника засновникам Одеси» (стояв саме в тому місці, де археологи знайшли залишки фортеці початку XV ст.) відбувся в умовах військової агресії рф 28 грудня 2023 року; що Хаджибейська фортеця за своєю архітектурою та стилем відповідала фортецям Великого князівства Литовського XV ст., а турки її лише укріплювали; доведена роль українського козацтва в освоєнні південного регіону та творенні міста. Відомості про справжніх засновників міста, викриття історичного минулого про перейменування, а не «заснування» — факти, що мають переконливе значення не лише для науковців, а й для тих, хто цікавиться історією Одеси, південного регіону країни, поширюючи її в туристичній сфері. Настав час позбуватись міфічної імперської ідеології і в краєзнавстві, і в туризмі, примножуючи власну всесвітню історичну культурну спадщину, до якої належить Хаджибей-Одеса.

Література

1. Борщак Ілько, Мартель Рене. Іван Мазепа: життя й пориви великого гетьмана. Київ: 1991. 314 с.
2. Деколонізація: правдива історія Одещини та України. До 1790-их років Росію з Одесою поєднувало лише одне — нічого: а місто існувало століттями. <https://bilyayivka.city/articles/263081/do-1790-roku-rosiyu-z-odesoyu-poyednuvalo-lishe-odne-nichogo> (дата звернення: 14.03.2023).
3. Гончарук Т. Г. Історія Хаджибея (Одеси) 1415– 795 рр. в документах. — Одеса: Астропринт, 2000 р. — 372 с. https://uknol.info/ru/Records/Istoriya_Xadzhybeja_Odesy_1415_.html (дата звернення: 14.03.2023).
4. Гончарук Т., Гуцалюк С. Хаджибей — Одеса та українське козацтво (1415–1797 роки): до 210-ї річниці штурму Хаджибейського замку. Хаджибей — Одеса та українське козацтво (1415–1797 роки). https://chtyvo.org.ua/authors/Honcharuk_TH/Khadzhybei_-_Odesa_ta_ukrainske_kozatstvo_1415-1797_roky/ (дата звернення: 14.03.2023).
5. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке низове / Дніпропетровськ : Січ, 1991. 493 с.
6. Синявська Олена. Качибей — попередник Одеси / Чорноморські новини 2015 рік / № 11 (21583). <https://chornomorka.com/archive/21583/a-5268.html> (дата звернення: 13.03.2023).

vladad331@gmail.com

Дорошенко В.

студентка 1 курсу магістерської програми

«Управління туристичними проектами», Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Анотація. Розкриті перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Визначено, що сфера туризму внаслідок російсько-української війни сильно постраждала як в Україні, так і за кордоном. У контексті відбудови сфери туризму в Україні варто взяти до уваги позитивний досвід зарубіжних країн у відбудові сфери туризму, яка постраждала внаслідок кризових явищ, а особливо через війну.

Ключові слова: сфера туризму, економіка, повоєнне відновлення, туристична діяльність, війна

Тільки поступово сфера туризму стала відновлюватися після глобальної пандемії COVID-19, як на туристичну галузь вплинула війна в Україні. Зазначимо, що криза, пов'язана з COVID-19, стала поштовхом щодо переосмислення місця і ролі туристичного сектору в економіці країн та його внеску у життя людей і планети; а також, можливістю для кращого розвитку до більш сталого, інклюзивного та стійкого сектору туризму, який забезпечує широке та справедливе використання переваг туризму. Туризм показав наскільки є однією з важливих галузей економіки.

За даними Всесвітньої туристичної організації кількість туристів на світовому ринку у 2022 році значно зросла в порівнянні з попереднім періодом, динамічніший розвиток отримали країни Європи. В Україні з початком агресії туризм сильно постраждав. Початок 2022 року характеризується не розвитком туристичного сектору, а міграційними тенденціями, величезною кількістю біженців, переважно у країни Європи. Так, у країнах ЄС їх кількість сягає понад 4,75 млн осіб. Війна змінила традиційні підходи до розвитку туристичної галузі в країні. Особливо популярним напрямком розвитку туристичної галузі під час війни став внутрішній туризм, багато нових туристичних продуктів продукувалося влітку в Україні.